

*До разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 08.051.180
Дніпровського національного
університету імені
Олеся Гончара*

ВІДГУК

**на дисертацію Пархуця Владислава Дмитровича на тему:
«Формування адміністративно-правового механізму стримувань і противаг в
системі поділу влади в сучасній Україні»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність дисертаційного дослідження. Обрана Пархуцем Владиславом Дмитровичем тема є актуальною як у теоретико-правовому, так і в безпосередньо практичному вимірі. Проблема стримувань і противаг належить до фундаментальних питань організації демократичної, правової держави. Водночас у сучасних умовах її зміст уже не може бути вичерпно пояснений лише через конституційне розмежування законодавчої, виконавчої та судової функцій. Реальна рівновага публічної влади залежить від процедур реалізації компетенції, системи контролю, можливості оскарження владних рішень, дієвості юридичної відповідальності, незалежності судових і правоохоронних інституцій, виконання судових рішень, прозорості кадрових процедур та спроможності держави відновлювати порушений інституційний баланс.

Здобувач обґрунтовано виходить із того, що Конституція України формує лише первинну архітектуру поділу влади, тоді як її повсякденне функціонування забезпечується нормами адміністративного, адміністративно-процедурного, парламентського, фінансового, антикорупційного та процесуального законодавства. Така постановка питання є методологічно продуктивною, оскільки дає змогу перейти від переважно статичного опису компетенції державних органів до дослідження процедурних форм їхньої взаємодії, контролю та відповідальності.

Актуальність роботи істотно посилюється тим, що вона виконана в умовах тривалої широкомасштабної збройної агресії проти України. Воєнний стан об'єктивно вимагає підвищеної оперативності державного управління, централізації окремих управлінських функцій, розширення сфери безпекових рішень і застосування спеціальних адміністративно-правових режимів. Водночас такі процеси створюють ризики надмірної концентрації влади, зменшення публічності ухвалення рішень, звуження парламентського та громадського контролю, посилення дискреційних повноважень силових і правоохоронних органів.

Не менш актуальним є звернення здобувача до проблематики судової влади. У державі, в якій рішення органів виконавчої влади, військових адміністрацій, правоохоронних органів або інших суб'єктів публічної адміністрації не можуть бути оперативно й ефективно перевірені незалежним судом, система стримувань і противаг залишається формальною. Актуальність дослідження підсилюється євроінтеграційним курсом України. Належне врядування, незалежність судової системи, інституційна автономія антикорупційних органів, ефективність парламентського контролю, дотримання адміністративних процедур та реальне виконання судових рішень є не абстрактними політичними орієнтирами, а критеріями оцінювання спроможності держави функціонувати на засадах верховенства права.

Отже, тема дисертації відповідає сучасним потребам науки адміністративного та конституційного права, інтересам судової і правоохоронної практики, завданням забезпечення національної безпеки, вимогам захисту прав людини та стратегічному напрямку європейської інтеграції України.

Зв'язок роботи з науковими програмами та обґрунтованість положень. Дисертаційна робота виконана на кафедрі цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри та в межах наукової теми «Виявлення особливостей та вдосконалення нормативних парадигм у сфері регулювання цивільно-правових відносин та господарської діяльності в Україні в умовах євроінтеграції», державний реєстраційний номер 0122U001411. Зв'язок дисертації із зазначеною темою має міжгалузевий характер, оскільки питання законності публічного управління, інституційного балансу, судового контролю та євроінтеграційної адаптації законодавства впливають і на стабільність приватноправових та господарських відносин.

Робота також співвіднесена із Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Національною стратегією у сфері прав людини, переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період воєнного стану та післявоєнного відновлення, а також зі стратегічними напрямками розвитку правової науки. Тема дисертації була затверджена Вченою радою Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара 1 грудня 2022 року та уточнена 29 травня 2026 року, про що зазначено на сторінках 25–26 роботи.

Мета дослідження сформульована як теоретичне обґрунтування та розроблення цілісної моделі формування адміністративно-правового механізму стримувань і противаг у системі поділу влади в сучасній Україні, а також визначення напрямів його вдосконалення в умовах воєнного стану та євроінтеграції. Така мета відповідає темі дисертації, її об'єкту й предмету.

Для досягнення мети здобувачем поставлено дев'ять взаємопов'язаних *завдань*, зокрема щодо дослідження еволюції доктрини поділу влади, визначення поняття та структури адміністративно-правового механізму стримувань і противаг, встановлення його суб'єктного складу, аналізу форм, методів і контрольних процедур, з'ясування ролі адміністративної юстиції, виявлення дисфункцій воєнного часу та розроблення пропозицій щодо реформування законодавства. Послідовність завдань є логічною: від теоретичного обґрунтування категоріального апарату — до аналізу інституцій та інструментів, а потім до виявлення проблем і формулювання практичних рекомендацій.

Об'єктом дослідження визначено суспільні відносини, які виникають у процесі організації, здійснення, взаємного обмеження, контролю та оскарження публічної влади. **Предметом** виступають адміністративно-правові засади формування і функціонування механізму стримувань і противаг, проблеми його реалізації та напрями вдосконалення. Таке співвідношення об'єкта й предмета загалом є коректним, а межі предмета відповідають спеціальності 081 «Право».

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій забезпечено належною методологічною основою. На сторінках 27-28 здобувач заявляє використання діалектичного, історико-правового, формально-юридичного, системно-структурного, структурно-функціонального, порівняльно-правового, герменевтичного, прогностичного та моделюючого методів, а також методу case study і контент-аналізу.

Джерельна база роботи охоплює 199 найменувань і включає нормативно-правові акти, рішення Конституційного Суду України, практику Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, доктринальні праці українських і зарубіжних авторів, документи Європейської Комісії, Венеційської комісії, SIGMA та інших європейських інституцій. Такий масив джерел є достатнім для дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Важливо, що здобувач не обмежується декларацією про необхідність «посилення балансу влад», а намагається показати конкретні юридичні канали такого посилення: мотивування адміністративних актів, право особи бути заслуханою, доступ до матеріалів справи, парламентський ex post контроль, зовнішній фінансовий аудит, дисциплінарні процедури, адміністративне і судове оскарження, конституційний контроль та юридичну відповідальність.

Оцінка структури та змісту дисертації. Дисертація має логічну структуру і складається з анотацій українською та англійською мовами, переліку публікацій здобувача, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які охоплюють десять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 193 сторінки, основний текст викладено

на 169 сторінках, список використаних джерел містить 199 найменувань. Відомості про структуру й обсяг наведено на сторінці 31 дисертації.

У вступі на сторінках 21-31 належно обґрунтовано вибір теми, визначено її зв'язок із науковими програмами, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методологію дослідження, представлено положення наукової новизни, розкрито практичне значення результатів, особистий внесок здобувача, апробацію і публікації. Вступ виконує функцію концептуальної основи дисертації та дає чітке уявлення про авторський задум.

Перший розділ «Теоретико-правові засади адміністративно-правового механізму стримувань і противаг» охоплює сторінки 32-52 і складається з трьох підрозділів. У підрозділі 1.1 на сторінках 32-37 розглянуто еволюцію концепції поділу влади. Автор простежує розвиток відповідних ідей від античної концепції змішаної конституції до праць Дж. Локка, Ш.-Л. Монтеск'є та авторів «Федераліста». Позитивним є те, що здобувач не подає історію концепції як просту послідовність імен і теорій, а демонструє трансформацію акцентів: від інституційного розмежування владних функцій - до системи взаємного контролю, процедурного обмеження та судового перегляду.

На сторінках 34-37 показано, що розвиток адміністративної держави спричинив ускладнення класичної тріади влад. Значний обсяг публічної влади нині реалізується через міністерства, адміністративні органи, незалежних регуляторів, органи фінансового та антикорупційного контролю, спеціалізовані суди й адміністративні процедури. Цей висновок є важливим для подальшого обґрунтування адміністративно-правової природи механізму.

У підрозділі 1.2 на сторінках 37-42 автор розмежовує конституційний механізм організації влади, механізм адміністративно-правового регулювання та власне адміністративно-правовий механізм стримувань і противаг. Слушним є висновок, що адміністративно-правовий характер механізму виявляється в операційному вимірі влади: у порядку підготовки, прийняття, мотивування, виконання, перевірки, скасування та оскарження владних рішень.

На сторінці 38 сформульовано авторське визначення адміністративно-правового механізму стримувань і противаг. Його зміст охоплює суб'єктів публічної влади, адміністративні процедури, акти, режими контролю, інформаційні обов'язки, кадрові й дисциплінарні фільтри, судовий і позасудовий перегляд, а також юридичну відповідальність. Визначення є змістовним і загалом відображає комплексний характер досліджуваного явища.

У підрозділі 1.3 на сторінках 42-50 запропоновано структурну модель механізму. Науковий інтерес становить виокремлення шести взаємопов'язаних підконтурів. Особливо цінним є контрольово-відновлювальний підконтур, який охоплює не лише перевірку діяльності органів влади, а й засоби скасування незаконних актів,

відновлення порушених прав та притягнення винних осіб до юридичної відповідальності.

З позицій дослідження судової і правоохоронної діяльності позитивно оцінюється включення до структури механізму Конституційного Суду України, адміністративних судів, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Рахункової палати, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та антикорупційних інституцій. Автор обґрунтовано відходить від моделі, в якій стримування і протидія зводяться до взаємодії парламенту, Президента й уряду.

Висновки до першого розділу на сторінках 50-52 узагальнюють проведений аналіз і містять важливу авторську категорію «зворотності надзвичайної концентрації влади». Її сутність полягає в тому, що допустиме тимчасове посилення виконавчого та безпекового центрів в умовах війни має бути часово обмеженим, юридично контрольованим і передбачати повернення до звичайних стандартів відкритості, підзвітності та процедурної рівноваги.

Другий розділ «Адміністративно-правові інструменти та суб'єкти реалізації механізму стримувань і протидій» є найбільш об'ємним і охоплює сторінки 53-117.

У підрозділі 2.1 на сторінках 53-64 розкрито систему суб'єктів механізму. Автор обґрунтовує п'ятирівневу модель, яка охоплює первинних конституційних суб'єктів, внутрішньосистемні органи парламентського і виконавчого контролю, органи суддівського врядування, спеціалізовані зовнішні контрольні й правозахисні інституції, а також похідних адміністративних суб'єктів.

На сторінках 56-58 досліджено контрольні та кадрові повноваження Верховної Ради України, парламентських комітетів і тимчасових комісій. Окрема увага приділяється участі парламенту у формуванні уряду, Рахункової палати, інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Центральної виборчої комісії та інших органів.

На сторінках 58-60 аналізується статус Президента України та Кабінету Міністрів України. Автор переконливо показує, що Президент України, формально не належачи до жодної з трьох гілок влади, володіє значним комплексом установчих, кадрових, координаційних і блокувальних повноважень. Водночас Кабінет Міністрів України є центром адміністративної вертикалі й одночасно об'єктом парламентської, судової, фінансової та політичної підконтрольності.

На сторінках 60-64 розглянуто судову владу, Конституційний Суд України, Вищу раду правосуддя, адміністративні суди, Вищий антикорупційний суд, Рахункову палату, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, НАЗК і НАБУ. Позитивним є розуміння антикорупційних органів як спеціального функціонального сегмента стримувань і протидій, спрямованого на запобігання неправомірному використанню публічної влади та її фактичному підпорядкуванню приватним інтересам.

У підрозділі 2.2 на сторінках 65-84 досліджено адміністративно-правові форми та методи забезпечення балансу влад. До них автор відносить нормотворчі, кадрові, контрольні, фінансові, інформаційні, координаційні, погоджувальні, юрисдикційні та відновлювальні інструменти.

Сильним аспектом цього підрозділу є поєднання інституційного і функціонального підходів. Здобувач аналізує не тільки статус відповідних органів, а й «профіль стримування» кожного з них. У парламенту він має законодавчо-контрольний характер, у Президента - установчо-координаційний, в уряду - адміністративно-організаційний, у судів - юрисдикційно-коригувальний, в антикорупційних інституцій - превентивний і правоохоронний, у публічної служби - деполітизуючий.

Заслуговує на підтримку положення про те, що кадрові процедури є самостійним елементом механізму стримувань і противаг. Конкурсне призначення, перевірка доброчесності, дисциплінарне провадження, правила несумісності та конфлікту інтересів не є лише питаннями внутрішньої організації державних органів. Вони визначають ступінь їхньої незалежності, професійності й захищеності від політичного чи корупційного впливу.

У підрозділі 2.3 на сторінках 85-99 проаналізовано контрольні процедури та адміністративно-правові засоби реалізації механізму. Автор розмежовує парламентський, фінансовий, відомчий, позавідомчий, омбудсманський, антикорупційний і громадський контроль. Важливо, що контроль розглядається не як одноразова реакція на вже вчинене порушення, а як система попереджувальних, поточних і наступних заходів.

Для науки юридичної відповідальності особливий інтерес становить авторський поділ інструментів на конститутивні, стримувальні, контрольні та відновлювальні. До останніх віднесено скасування актів, новий розгляд справи, дисциплінарні стягнення, звільнення, притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності. Це підтверджує, що досліджуваний механізм має не лише організаційний, а й охоронний характер.

Підрозділ 2.4 на сторінках 100-114 присвячено судовому контролю та адміністративній юстиції. На сторінці 101 автор пропонує визначати судовий контроль як діяльність незалежних судів щодо перевірки відповідності рішень, дій і бездіяльності суб'єктів публічної влади вимогам законності, обґрунтованості, пропорційності та належної процедури.

На сторінках 102-104 проаналізовано критерії перевірки рішень суб'єктів владних повноважень, закріплені Кодексом адміністративного судочинства України, особливості оскарження актів вищих органів державної влади, судовий контроль за виконанням рішень та окремі правові позиції Конституційного Суду України. Обґрунтованим є висновок про те, що судові рішення втрачає свою балансувальну

функцію, якщо воно не виконується. Тому виконавча стадія судового захисту має розглядатися як складова механізму стримувань і противаг, а не як суто технічний завершальний етап процесу.

З позицій організації правоохоронної діяльності слід позитивно оцінити висновок, що судовий контроль має подвійне значення: захищає конкретну особу від незаконного втручання держави та водночас дисциплінує публічну адміністрацію, формуючи загальні стандарти реалізації дискреційних повноважень.

У висновках до другого розділу на сторінках 114-117 запропоновано низку практичних заходів: поширення стандартів адміністративної процедури на внутрішні процедури публічних органів, створення єдиного електронного реєстру контрольних актів і реакцій на них, запровадження систематичного парламентського *ex post* контролю за воєнними обмеженнями, процедуризації санкційних рішень, посилення адміністративної юстиції та післязаконодавчого контролю.

Третій розділ «Удосконалення адміністративно-правового механізму стримувань і противаг в Україні» охоплює сторінки 118-158.

У підрозділі 3.1 на сторінках 118-123 розкрито проблеми функціонування механізму в умовах воєнного стану. Автор аналізує відтермінування виборів, продовження повноважень органів державної влади, посилення ролі Президента України, РНБО, військових адміністрацій та силового сегмента, зменшення публічності парламентського контролю, кадрові й територіальні проблеми судової системи.

Позитивним є те, що здобувач не заперечує об'єктивної необхідності оперативного державного управління в умовах війни, але водночас звертає увагу на ризик «нормалізації надзвичайності», тобто поступового перетворення тимчасових режимів на звичайну управлінську практику. На сторінці 123 запропоновано чіткіше розмежувати повноваження Президента України та РНБО, посилити інформування парламенту й залучення громадянського суспільства до обговорення безпекових рішень.

У підрозділі 3.2 на сторінках 123-131 проаналізовано європейський досвід. Автор досліджує стандарти інституційного балансу Європейського Союзу, право на належне адміністрування, досвід Німеччини, Польщі, Франції, Італії, Іспанії, Нідерландів і Швеції. Узагальнено значення адміністративної процедури, парламентського контролю, незалежності судів, омбудсманських інституцій, зовнішнього аудиту та прозорих кадрових процедур.

Цінність порівняльного матеріалу полягає в тому, що він не подається як підстава для механічного запозичення іноземних моделей. Автор намагається визначити функціональні елементи, придатні для адаптації в Україні: обов'язкове мотивування рішень, публічні консультації, парламентську оцінку надзвичайних

заходів, сильну адміністративну юстицію, інституційно незалежні органи контролю та дієві засоби відновлення порушених прав.

У підрозділі 3.3 на сторінках 132-145 сформульовано напрями реформування. До них віднесено нормативний, інституційний, процедурний, контрольний, судовий і кадровий напрями. Здобувач пропонує вдосконалити парламентський контроль, нормативно визначити процедури ухвалення та перегляду надзвичайних рішень, посилити інституційну незалежність контрольних органів, підвищити ефективність виконання судових рішень, розвивати адміністративне оскарження і спеціалізацію адміністративної юстиції.

Окремої позитивної оцінки заслуговує те, що автор пов'язує стійкість судової влади не лише з гарантіями незалежності суддів, а й з організацією роботи судів, кадровим забезпеченням, цифровими системами, доступом до правосуддя та діяльністю Служби судової охорони. За умов воєнного стану фізична безпека суддів, працівників апаратів судів, учасників процесу й судових приміщень є необхідною передумовою реалізації права на судовий захист.

Висновки до третього розділу на сторінках 145-158 мають розгорнутий характер і систематизують проблеми воєнного врядування, європейські стандарти та авторські пропозиції.

Загальні висновки на сторінках 159-169 відповідають поставленим завданням. Автор послідовно підсумовує еволюцію концепції, формулює визначення механізму, характеризує його суб'єктів, форми, методи, контрольні й судові процедури, встановлює вплив воєнного стану та пропонує напрями реформування. Висновки не є механічним повторенням тексту розділів, а містять узагальнені положення, придатні для подальшого наукового і практичного використання.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дисертації полягає передусім у зміні дослідницької оптики. Здобувач розглядає систему стримувань і противаг не тільки як конституційну модель розподілу функцій, а як багаторівневий адміністративно-правовий механізм щоденного обмеження, контролю та коригування публічної влади.

До положень, які мають ознаки наукової новизни, слід віднести запропоноване визначення адміністративно-правового механізму стримувань і противаг як системи нормативно встановлених суб'єктів, компетенцій, адміністративних процедур, актів, форм взаємодії, засобів контролю, оскарження, відповідальності та відновлення порушеної інституційної рівноваги.

На відміну від визначень, які зосереджуються переважно на організаційному розподілі повноважень, авторська дефініція включає відновлювальний компонент. Це є принципово важливим, механізм має не лише перешкоджати концентрації влади, а й забезпечувати усунення наслідків порушення - скасування незаконного акта,

відновлення права, повторний розгляд, виконання судового рішення, дисциплінарну або іншу юридичну відповідальність винної особи.

Ознаки новизни має положення про адміністративну процедуру як центральний, а не допоміжний елемент системи стримувань і противаг. Здобувач доводить, що повноваження органу не може оцінюватися лише з погляду компетенційної належності. Необхідно також перевіряти спосіб його реалізації: чи було забезпечено участь заінтересованої особи, чи досліджено обставини справи, чи наведено мотиви, чи дотримано пропорційності, неупередженості, строків і права на оскарження.

Науково продуктивним є виокремлення шести підконтурів механізму. Така модель дозволяє системно охопити нормативну основу, суб'єктів, процедури, інформаційні зв'язки, контроль і відновлення, а також особливості функціонування влади в умовах спеціального правового режиму.

Заслуговує на підтримку введення категорії «зворотності надзвичайної концентрації влади». Автор обґрунтовує, що правомірність посилення виконавчого та безпекового сегментів у період війни залежить не тільки від наявності формальної законодавчої підстави, а й від тимчасовості, пропорційності, підконтрольності та можливості повернення до звичайного конституційного режиму.

Новизною характеризується запропонована класифікація суб'єктів. Поряд із Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України та судами до системи включено Конституційний Суд України, органи суддівського врядування, адміністративні суди, Рахункову палату, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, антикорупційні інституції, Центральну виборчу комісію, органи публічної служби та інші спеціалізовані контрольні органи.

Особливе значення має положення про адміністративну юстицію як ключовий зовнішній коректор публічної влади. Автор аргументовано показує, що адміністративний суд не тільки вирішує індивідуальний спір, а й формує стандарти допустимої дискреції, мотивування, пропорційності та процедурної справедливості.

Для науки юридичної відповідальності інтерес становить теза про контрольню-відновлювальну функцію відповідальності. У логіці дисертації дисциплінарна, адміністративна, кримінальна, конституційно-політична та інші види відповідальності мають розглядатися не ізольовано, а як різні засоби реагування на порушення компетенційних і процедурних меж публічної влади.

Дістали подальшого розвитку положення про парламентський контроль, зовнішній фінансовий аудит, омбудсманський захист, незалежність антикорупційних органів, кадрові процедури у сфері правосуддя та належне виконання судових рішень.

У сукупності сформульовані положення утворюють цілісну концепцію. Наукова новизна роботи не зводиться до термінологічного уточнення відомих категорій, а полягає у спробі інтегрувати конституційний принцип поділу влади з

адміністративною процедурою, інституційним контролем, адміністративною юстицією та юридичною відповідальністю.

Теоретичне та практичне значення роботи. Теоретичне значення дисертації полягає в поглибленні доктрини адміністративного права щодо способів юридичного обмеження публічної влади. Робота сприяє розвитку категорій «адміністративно-правовий механізм», «система стримувань і противаг», «адміністративна процедура», «контроль у публічному управлінні», «судовий контроль», «інституційна рівновага» та «публічно-правова відповідальність».

Здобувач демонструє, що адміністративне право не повинно розглядатися лише як право виконавчо-розпорядчої діяльності. У сучасній правовій державі воно виконує також обмежувальну, контрольну, гарантійну й відновлювальну функції. Саме через адміністративно-правові норми конституційні межі влади переводяться у процедури прийняття рішень, кадрові правила, інформаційні обов'язки, форми аудиту, адміністративне оскарження та судову перевірку.

Теоретично важливим є поєднання інституційного і людиноцентричного підходів. Кінцевою метою стримувань і противаг автор вважає не збереження абстрактної рівноваги між державними органами, а захист людини від свавільного здійснення влади. Така позиція відповідає сучасному розумінню верховенства права.

Результати дисертації можуть бути використані у подальших дослідженнях правового статусу Президента України, парламентського контролю, діяльності РНБО, адміністративної процедури, судового контролю, антикорупційної інфраструктури, суддівського врядування, військових адміністрацій та юридичної відповідальності посадових осіб.

Особливо слід відзначити міжгалузевий потенціал роботи для досліджень кримінального права та правоохоронної діяльності. У сфері протидії службовій і корупційній злочинності адміністративно-правові запобіжники часто передують кримінально-правовій реакції. Прозорі кадрові процедури, декларування, контроль конфлікту інтересів, внутрішній аудит, парламентський нагляд і судові оскарження можуть запобігти тому, щоб порушення переросло в кримінально каране зловживання владою.

Водночас невідворотність кримінальної відповідальності за корупційні, службові та інші правопорушення виконує роль останнього правового бар'єра проти використання публічної компетенції в приватних або політичних інтересах. Тому запропонована здобувачем концепція має перспективи розвитку на стику адміністративного, кримінального, кримінального процесуального та конституційного права.

Практичне значення результатів полягає в можливості їх використання в нормотворчій діяльності. Пропозиції здобувача можуть бути враховані під час удосконалення законодавства про парламентський контроль, адміністративну

процедуру, РНБО, військові адміністрації, судоустрій, виконання судових рішень, зовнішній фінансовий аудит, діяльність антикорупційних органів та адміністративне оскарження.

Для органів виконавчої влади цінними є положення про стандарти мотивування адміністративних актів, забезпечення участі особи, пропорційність, розумні строки, внутрішній перегляд і фіксацію результатів контрольної діяльності. Їх застосування може зменшити кількість незаконних рішень і спорів, підвищити передбачуваність адміністративної практики.

Для Верховної Ради України та її органів практичне значення мають пропозиції щодо посилення комітетського контролю, післязаконодавчого моніторингу, парламентської оцінки надзвичайних рішень, удосконалення діяльності тимчасових слідчих комісій і систематизації реакції на висновки Рахункової палати та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Для судової практики корисними є висновки щодо перевірки меж адміністративної дискреції, мотивованості, пропорційності та процедурної справедливості. Запропонована концепція може використовуватися при вирішенні спорів щодо кадрових рішень, дисциплінарної відповідальності, санкцій, актів військових адміністрацій, рішень органів публічної служби та діяльності правоохоронних органів.

Практичну цінність має акцент на виконанні судових рішень. Реальний баланс влад неможливий, якщо орган виконавчої влади або посадова особа може ігнорувати остаточне судове рішення. Тому розвиток механізмів судового контролю за виконанням, персоніфікація відповідальності за невиконання та належне функціонування органів примусового виконання є необхідними елементами зміцнення адміністративної юстиції.

Для правоохоронних органів результати можуть бути використані при розробленні внутрішніх процедур прийняття рішень, контролю застосування примусових заходів, розгляду скарг, запобігання конфлікту інтересів і забезпечення взаємодії з прокуратурою та судами.

В умовах воєнного стану практичне значення мають пропозиції щодо періодичного перегляду надзвичайних заходів, парламентського ex post контролю, розмежування компетенції Президента України, РНБО, уряду, військового командування та військових адміністрацій, а також забезпечення судового контролю за обмеженнями прав.

Результати можуть бути використані в освітньому процесі при викладанні адміністративного права, адміністративного судочинства, конституційного права, організації судових та правоохоронних органів, правоохоронного права, юридичної відповідальності та публічного управління.

Зауваження щодо дисертаційного дослідження. Позитивно оцінюючи дисертацію, необхідно зазначити, що окремі її положення мають дискусійний характер або потребують додаткової аргументації.

1. Здобувач обґрунтовано розширює суб'єктний склад досліджуваного механізму, включаючи до нього НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС та інші органи функціонального контролю. На сторінках 42-49, 53-64 і 65-84 розглядаються антикорупційні інституції, правоохоронні функції та спеціалізований судовий контроль. Водночас системного визначення місця прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань та органів досудового розслідування в авторській моделі не запропоновано. Це питання має принципове значення, оскільки правоохоронні органи можуть одночасно виступати засобом стримування незаконної діяльності високопосадовців і джерелом ризику надмірної концентрації примусової влади. Надмірна залежність органу досудового розслідування або прокуратури від політичного центру здатна перетворити кримінальне переслідування на інструмент політичного впливу. І навпаки, надмірна автономія без належної підзвітності може створювати умови для безконтрольного застосування примусових повноважень. На сторінках 57-64 дисертант аналізує кадрові повноваження щодо Генерального прокурора, діяльність антикорупційних органів і Вищого антикорупційного суду. Проте не до кінця з'ясовано, за якими критеріями певний правоохоронний орган включається до системи стримувань і противаг: через інституційний статус, незалежність, функцію розслідування правопорушень посадових осіб, можливість застосування примусу чи процесуальну взаємодію із судом.

Недостатньо також розкрито співвідношення адміністративно-правового контролю з кримінальним процесуальним контролем. Наприклад, діяльність детектива або слідчого підлягає відомчому, прокурорському та судовому контролю, а окремі рішення можуть оскаржуватися слідчому судді. Прокурор, здійснюючи процесуальне керівництво, сам перебуває в системі службової, дисциплінарної та судової підконтрольності. Вищий антикорупційний суд контролює законність процесуальних заходів і розглядає кримінальні провадження щодо високопосадової корупції. Усі ці зв'язки безпосередньо впливають на баланс між політичною владою, правоохоронною системою і судом.

Додаткового аналізу потребує подвійний статус окремих інституцій. НАБУ визначається законодавством як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, але його призначення полягає в розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених представниками тієї ж публічної влади. САП організаційно входить до системи прокуратури, проте має спеціальні гарантії автономії. ВАКС належить до судової системи, але є частиною спеціалізованої антикорупційної

інфраструктури. Така конструкція вимагає відмежування адміністративно-інституційного статусу від кримінально-процесуальної функції.

У зв'язку із цим під час захисту доцільно було б почути позицію здобувача щодо таких питань: які критерії дозволяють віднести прокуратуру та правоохоронний орган до суб'єктів механізму стримувань і противаг; яким має бути співвідношення їхньої незалежності й підзвітності; де проходить межа між допустимою координацією правоохоронної діяльності та політичним втручанням у кримінальне провадження; чи доцільно виокремити в структурі механізму самостійний правоохоронно-юрисдикційний підконтур.

2. Юридична відповідальність включена до авторського визначення механізму на сторінках 38-42, до контрольно-відновлювального підконтуру на сторінках 42-50 та до класифікації відновлювальних інструментів у другому розділі. У загальних висновках на сторінках 159-169 також ідеться про дисциплінарну, публічно-правову та конституційну відповідальність. Водночас відповідальність у дисертації переважно згадується як один із елементів механізму, але не отримує повної внутрішньої систематизації. Не проведено достатньо чіткого розмежування конституційно-політичної, дисциплінарної, адміністративної, кримінальної, цивільно-правової та матеріальної відповідальності посадових осіб. Не повністю розкрито, які види порушень інституційного балансу мають тягнути кожний із названих видів відповідальності та яким чином відповідна санкція відновлює порушену рівновагу.

З позицій теорії кримінального права важливо враховувати, що сама наявність кримінально-правової заборони не гарантує відновлення інституційного балансу. Необхідними є належна кваліфікація діяння, доведення вини, дотримання кримінальної процесуальної форми, пропорційність покарання, забезпечення прав учасників провадження та виконання остаточного судового рішення. Водночас криміналізація політичного або управлінського конфлікту не повинна підміняти конституційно-політичні й адміністративні механізми відповідальності.

Особливої уваги потребує співвідношення індивідуальної та інституційної відповідальності. Визнання акта органу неконституційним або протиправним не завжди означає персональну вину посадової особи. З іншого боку, персональне притягнення до відповідальності не завжди усуває нормативні чи організаційні причини дисбалансу. Тому доцільно було б розмежувати принаймні три рівні відновлення: нормативний - усунення незаконного акта; інституційний - відновлення компетенційної рівноваги; персональний - застосування заходів юридичної відповідальності до винної особи.

Недостатньо розкрито в роботі й питання принципів юридичної відповідальності в межах механізму стримувань і противаг. Ідеться про законність, винуватість, індивідуалізацію, пропорційність, невідворотність, заборону подвійного притягнення

за одне й те саме діяння, процесуальні гарантії та право на судовий захист. Без урахування цих принципів відповідальність сама може перетворитися на засіб політичного або адміністративного тиску. На сторінках 100-114 здобувач слушно наголошує на значенні судового контролю й виконання судових рішень. Проте зв'язок між невиконанням судового рішення та конкретними видами відповідальності посадових осіб міг би бути розкритий докладніше. Невиконання рішення адміністративного суду становить не лише порушення права конкретної особи, а й заперечення судової влади як рівноправного елемента системи поділу влади.

У межах публічного захисту здобувачеві варто пояснити, який вид відповідальності він вважає системоутворюючим для адміністративно-правового механізму стримувань і противаг; як співвідносяться політична відповідальність уряду, дисциплінарна відповідальність публічного службовця, відповідальність судді та кримінальна відповідальність високопосадової особи; чи є відповідальність самотійним структурним елементом механізму або завершальною стадією контрольного провадження.

3. Підрозділ 3.1 на сторінках 118-123 є одним із найбільш актуальних у дисертації. Автор правильно звертає увагу на посилення ролі Президента України, РНБО, військових адміністрацій, правоохоронних і силових органів, а також на зменшення публічності окремих процедур. Водночас у цьому підрозділі подекуди недостатньо чітко розмежовуються правові статуси та компетенції Президента України, Ради національної безпеки і оборони України, Офісу Президента України, Кабінету Міністрів України, військового командування, військових адміністрацій і правоохоронних органів. Зокрема, на сторінці 122 зазначено, що в «постанові РНБО від 24 лютого 2022 року “Про введення воєнного стану в Україні”» було надано широкі повноваження Президентіві та Офісу Президента. Таке формулювання потребує уточнення. Воєнний стан вводиться указом Президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою України. РНБО є координаційним органом при Президентіві, рішення якого вводяться в дію указами Президента, а Офіс Президента України має статус допоміжного органу і не може самотійно набувати владної компетенції, не передбаченої Конституцією та законами. Тому при аналізі концентрації повноважень важливо розділяти формально-юридичну компетенцію та фактичний політико-адміністративний вплив. Саме змішування цих площин може призвести до неточних висновків про те, який орган юридично приймає рішення, який готує його проект, який координує виконання, а який несе відповідальність.

Схожого уточнення потребує твердження про розширення повноважень «силових органів». Служба безпеки України, Національна поліція, Збройні Сили України, органи прокуратури, Державне бюро розслідувань і військові адміністрації мають різну правову природу, функції та форми контролю. Збройні Сили не є правоохоронним органом; прокуратура не входить до виконавчої влади; військові

адміністрації є тимчасовими державними органами спеціального режиму; СБУ поєднує безпекові та правоохоронні функції; поліція належить до системи виконавчої влади.

Для оцінювання системи стримувань і противаг важливо встановити окремо: хто ініціює обмежувальний захід; хто його санкціонує; хто виконує; який орган здійснює парламентський, прокурорський, судовий або відомчий контроль; у якому порядку особа може оскаржити рішення; який строк дії заходу; хто відповідає за його перегляд і припинення.

З погляду кримінально-правового забезпечення національної безпеки доцільно було б глибше дослідити, як співвідносяться надзвичайні адміністративні заходи та кримінально-правові засоби реагування. Адміністративні обмеження не повинні використовуватися для обходу гарантій кримінального процесу, а кримінально-правова реакція не має підмінятися позасудовими санкційними механізмами там, де фактично йдеться про встановлення винуватості особи.

Під час захисту доцільно було б уточнити авторську позицію щодо нормативної моделі взаємодії Президента України, РНБО, уряду, військового командування, військових адміністрацій, СБУ, Національної поліції, прокуратури та судів у період воєнного стану. Важливо також пояснити, які критерії дозволяють відрізнити правомірну тимчасову концентрацію повноважень від надмірної та які юридичні механізми повинні забезпечувати її автоматичний або періодичний перегляд.

Наведені зауваження є змістовними та спрямовані на поглиблення наукової дискусії. Вони не заперечують основних результатів дисертації, не нівелюють її новизни та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Висновок щодо дисертаційної наукової праці. Дисертація Пархуця Владислава Дмитровича на тему «Формування адміністративно-правового механізму стримувань і противаг в системі поділу влади в сучасній Україні» є завершеною, самостійною кваліфікаційною науковою працею, у якій вирішено актуальне наукове завдання щодо формування цілісного адміністративно-правового розуміння системи стримувань і противаг. Робота характеризується належним рівнем теоретичного узагальнення, достатньою нормативною і доктринальною основою, логічною структурою, послідовним викладом матеріалу та практичною спрямованістю висновків. Здобувач продемонстрував здатність формулювати наукову проблему, застосовувати загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, критично аналізувати законодавство, судову практику й міжнародні стандарти, розробляти власні поняття, класифікації та пропозиції. Основні результати дисертації достатньо повно відображено в наукових публікаціях. Відомості про особистий внесок здобувача у спільні праці наведено. За результатами змістового аналізу тексту підстав для висновку про порушення академічної доброчесності не встановлено.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація Пархуця Владислава Дмитровича «Формування адміністративно-правового механізму стримувань і противаг в системі поділу влади в сучасній Україні» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю положень, теоретичним і практичним значенням, повнотою оприлюднення результатів та рівнем академічної доброчесності відповідає галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право» і вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор Пархуць Владислав Дмитрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Опонент:

Завідувач кафедри публічного права
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»,
кандидат юридичних наук, доцент

Сергій ШКОЛА

Підпис	<i>Школа С</i>
засвідчую:	
вчений секретар	<i>М</i>
Вченої ради	<i>Григорук</i>

11.08.26

